

lång 2 $\frac{1}{4}$ al. bred.» — R. Dybeck antecknar i sin reseberättelse 1862: »Stenen i kyrkgolfvet (Baut. 380) med ristning, föreställande en farkost, borde upptagas och förvaras.»

Blågrå, grovkornig granit. Höjd över nuvarande markytan 1,31 m., bredd 1,41 m. Ytan är mycket hårt sliten, och ristningen har blivit så gott som totalt utplånad under de århundraden, då stenen låg som tröskel, utsatt för ständig nötning. Sannolikt har den aldrig varit särskilt djupt huggen. De äldre teckningarnas framställning kan numera icke verifieras. Endast de båda horisontala linjerna nedtill äro tydliga för syn och känsel och fullt säkra. Det övriga, som har blivit ifyllt med färg på pl. 33, skymtar svagt vid särskilt gynnsam belysning och under svart duk. Ett kors torde ha funnits, men detaljerna äro osäkra. Inga spår av runor. Avståndet mellan de båda horisontella linjerna nedtill är 13,5 cm.

980. Prästgården, Gamla Uppsala sn.

Pl. 33.

Litteratur: B 383, L 186. J. Peringskiöld, *Monumenta Uplandica per Thiundiam* (1710), s. 208 f.; O. Celsius, *Svenska runstenar* (F m 60) 1, s. 59; S. Gagnerus, *En liten Resa år 1766* (hs i ATA), s. 87; R. Dybeck, *Reseberättelse 1866*, s. 10 (ATA); O. v. Friesen, *Runstenar i Uppland och Gästrikland undersökta 1899—1901* (ATA), *Upplands runstenar* (1913), s. 47, *Runorna* (1933), s. 209; E. Brate, *Svenska runristare* (1925), s. 82; S. Lindqvist, *Gamla Uppsala fornminnen* (1929), s. 59; *Fornminnesinventering i Gamla Uppsala sn 1937—38* (G. A. Hellman m. fl., ATA); *Uppsala Nya Tidning* 19/s 1950.

Äldre avbildningar: J. Peringskiöld, träsnitt (i *Monumenta* 1710 och B 383); v. Friesen foto (ATA).

Runstenen omtalas första gången i Peringskiölds *Monumenta* (1710): »Vti thenna Konungsgård, Gamla Vpsala Sochens nu warande Prästegård, och Upsala Academiæ Professorers Præbenda, finnes ett anseenligt med Runor vthritat Minnings-märke, hwilket fordom warit vprest någonstädes vte på backen wid Kongsgårds Högarna, men blifwit i nästledne mansålder af några obetänckta menniskior, många märkwärdige Antiquiteters störste förstörare, tagit ifrån sitt rätta ställe, och i många stycken sönderslagit, för lättheten skul at inbäras i Prästegården, ther thet doch merendels härtils förwarat, icke vti Drott eller högsätet, vtan i nedersta bagarstugu vngsmuren wid sielfwa askegrafwen ibland eld och rök inmurat, från hwilkas brand och heta Sal. Professor Sckytz thet förlossade, tå han samma åldrige mur laga lät, vthtagandes alla sönderslagna stycken som nu på gården löse ligga, och af mig i förledne åhren sammanlagde blefwe, så at thenne hosfogade form med sin fulla mening och Runeskift tå ännu afriktas kunde.» B 383: »Gamla Upsalas Kungsgård, nu Prästegård»; L 186: »Vid Kungsgården, nu Prestgård.»

Av Peringskiölds redogörelse framgår, att stenen vid 1700-talets början låg på marken på prästgårdens tomt. Den var sönderslagen i många stycken. Dessa hade nyligen blivit framtagna ur ugnsmuren i prästgårdens bagarstuga, där de varit inmurade. Var stenen ursprungligen har stått, kan man givetvis icke veta. Att den »warit vprest någonstädes vte på backen wid Kongsgårds Högarna», är endast ett löst antagande av Peringskiöld. Hans teckning visar, att stenen vid denna tid var så gott som fullständigt i behåll; genom prickade linjer har han angivit, att den bestod av ett stort stycke, innehållande ristningens centrala delar, och därtill sju mindre. Dessa lågo sammanlagda på marken, men de ha aldrig blivit hopfogade och stenen rest, så som teckningen tycks ge vid handen.

Om stenens senare öden känner man ingenting. Så mycket är tydligt, att den icke har blivit tillvaratagen och vårdad. De olika fragmenten skingrades. Förmodligen ha de blivit använda vid byggnadsarbeten på olika håll. Dybeck omtalar i sin reseberättelse 1862, att ett stycke av en runsten »lärer, enligt orgelnistens utsago, vara för få år sedan funnet i kyrkan (kanske en del af någon af de förlorade prestgårdsstenarne), men har redan förkommit». Och några år senare i reseberättelsen 1866: »Från universitetsstaden drog jag till gamla Uppsala, der tu runstens-

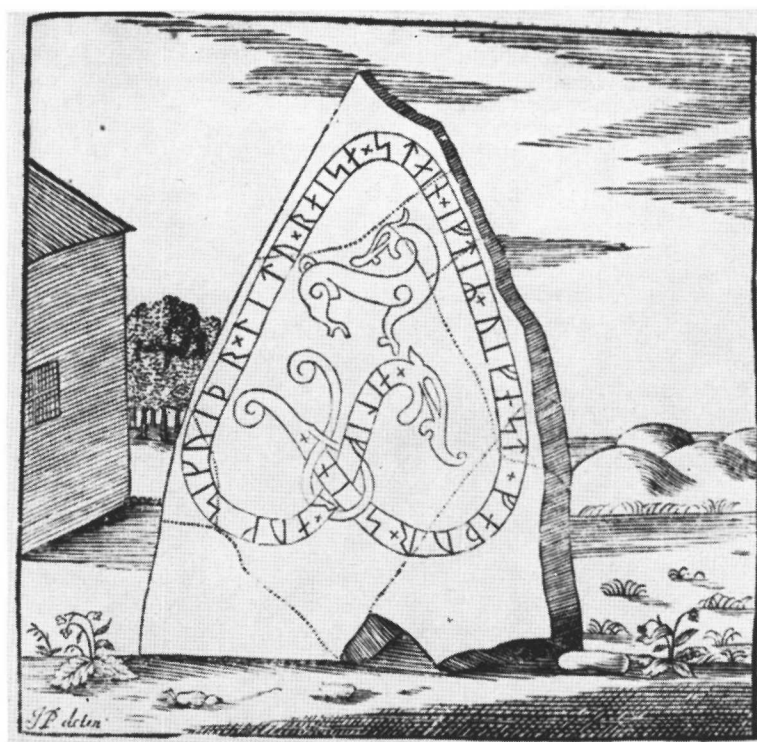

Fig. 98. U 980. Prästgården, Gamla Uppsala sn. Efter B 383.

stycken, hörande till stenen No. 383 i Bantil och liggande till trappstenar vid brygghuset i prestgården, frigjordes och afritades, hvarefter anstalt fogades till deras förvaring.»

O. v. Friesen har omkr. 1900 antecknat, att tre fragment funnos i vapenhuset och ett i prästgårdens trädgård, alla av mindre storlek och härrörande från runstenen B 383. »De äro af granit och återfunnos för ett antal år sedan, då man ref prästgårdens gamla brygghus.» Vid fornminnesinventeringen 1937—38 anträffades endast ett fragment i vapenhuset; likaså vid runinskriftsinventeringen 1942. De båda andra söktes förgäves. Fragmentet i prästgårdsträdgården omtalas icke. Detta hade emellertid år 1936 blivit anmält som nyfunnet och uppställt på gräsplanen t. h. om infartsvägen. År 1950 påträffades ytterligare ett fragment med några runor i samband med prästgårdens ombyggnad. De båda fragmenten flyttades till kyrkans vapenhus. Där förvaras sålunda tre stycken av runstenen U 980. Det senast funna fragmentet (C) utgör redan på Peringskiölds teckning ett särskilt stycke nedtill på h. sidan; det har runorna $\times$ **fapū**. De båda andra fragmenten ha tillhört det stora mittpartiet, som sålunda efter Peringskiölds tid har blivit sönderslaget och skingrat. Det ena (A), som fanns i kyrkan redan omkr. 1900, innehåller en del av djuret på stenens mitt; det andra (B), som omkr. 1900 låg i prästgårdsträdgården, har ett par runor på ristningens v. sida: **ipr** $\times$ **li**.

Rödgrå granit. Fragment A $0,43 \times 0,47$ m., fragment B $0,64 \times 0,39$ m., fragment C $0,48 \times 0,67$ m. Ytan har varit slät och jämn; på fragment A är den dock hårt sliten. Ristningen har varit djupt och tydligt huggen.

Inskrift (med det inom [] supplerat efter B 383):

[$\times$ **ailifr** $\times$ **auk siku**] **ipr** $\times$ **li** **tu** $\times$ **raisa** $\times$ **stain** $\times$ **iftir** $+$ **uifast**] $\times$ **fapū** [r $\times$ **sin** $+$]

Æilifr ok Sigviðr letu raisa stein æftir Vifast, faður sinn.

»Eliv och Sigvid läto resa stenen efter Vifast, sin fader.»

Peringskiöld översätter inskriften så: »Elof och Sigwed låto resa Steen til åminnelse efter sin fader Wifast.» Han fäster stort avseende vid »den tillbakaseende ulven» på stenens mitt och uppfattar denna figur som ett sköldemärke: »Här är fuller ingen heders eller ämbetes titul tilsätter, men namnet Wifast, efter hwilken thetta monument är vprättat, gifwer dock nogsamt tillkänna, honom hafwa warit en sådan man, som warit fast och stadig wid the heliga offrens försvar och vpwachtning på thenne Wi, eller heliga inwigde ort, hwilket fordom war Konungarnas andra höga ämbete och bestälning, som förthenskul vndertiden allenast åth thes Diar eller högste herrar anförtroddes. — Then tillbaka seende Vlfwen inom en bord, eller sköldekant med en kringflätad orm vthmärkter, vtwisar at samma Wifast, med sine söner Eleff och Sigwid hafwa warit af en gammal Ridderlig Slächt, i senare tiden Vlfwar kallade, hwilken allareda långt för Christi födelses tid här i landet sutto i stort wärde, florerandes vti tw tusende åhr, in til näst-ledne femtonde Christna ålder.» Det var givetvis mycket lätt för den nyktre Samuel Gagnerus att vederlägga denna konstruktion: »Gissningen om den Ulfviska Släktens höga ålder har han kommit at fatta, i anledning af en sönderslagen Runsten uti Prästgården wid gamla Upsala, som han jämmerligen beskrifwer, hafwa der blifwit funnen inmurad uti nedersta Bagarstuguungsmuren, wid sjelfwa askegrafwen, ibland eld och rök.» Sedan Gagnerus anfört inskriften, fortsätter han: »Men huru kan något bewis härifrån ledas til Ulfve-släktens höga ålder, torde en gransynt Criticus inwända. Io: här felar ännu något. Peringskiöld påstår, at denna Wifast warit af förrberörde ätt, på den grund, at på Stenen, likasom uti et Fält, tillika skal synas en tillbaka seende Ulf... Och aldraminst kan figuren på denna Stenen, efter dess ritning, sägas wara en ulf: då han knappast har et djurs skapnad.»

Om mansnamnet *Æilifr* se Sm 16, U 697. Det är svårt att skilja från *Æilæifr*, som tydligen också har funnits; se Sö 220, U 233. I medeltida källor är *Elif* rikligt belagt (Lundgren-Brate m.m.). Vida vanligare synes emellertid *Elifr* ha varit på västnordiskt område (Lind); det förekommer även i en runinskrift från Li, Gausdal, Gudbrandsdalen (*Norges innskrifter med de yngre runer* 1, s. 118 f.). — Om namnet *Sigviðr* se Sö 276, 294; om *Vifastr* E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 101. Namnet *Sigviðr* förekommer även på en annan runsten i Gamla Uppsala, nämligen U 978. Det kan icke avse samme man: Sigvid på U 978 är son till en *Vidiarfr*, Sigvid på U 980 är son till en *Vifastr*. Det är emellertid märkligt, att dessa båda namn *Vidiarfr* och *Vifastr* äro bildade på ett likartat sätt: förleden är *Vi-*, efterleden ett adjektiv. På en närbelägen runsten, U 976 vid Råby i Vaksala sn, nära gränsen till Gamla Uppsala sn, förekomma de mycket likformiga namnen *Asdiarfr* och *Asfastr*; de äro namn på två bröder. Det är frestande att tro, att även *Vidiarfr* på U 978 och *Vifastr* på U 980 ha varit bröder eller åtminstone ha tillhört samma familj. Sigvid, som låter resa U 978, och Sigvid, som jämte sin broder Eliv låter resa U 980, kunna sålunda ha varit kusiner.

Inskriften på U 980 har emellertid även förbindelse med U 981, också den vid Gamla Uppsala prästgård. U 980 är rest av *ailifr* × *auk* × *sikuiþr* över deras fader *uifast*, U 981 av *ailif* efter hennes man *kalf* och hennes fader *uifast*. Redan O. v. Friesen har antagit, att *uifast* i de båda inskrifterna avser samma person. Detta är ytterst sannolikt. *ailif* (nom.) i U 981 är en kvinna. Det är emellertid knappast fallet med *ailifr* i U 980. Det står i inskriften före *sikuiþr*, vilket knappast skulle ha varit fallet, om *ailifr* hade varit en syster till *sikuiþr*; vidare är det icke sannolikt, att kvinnonamnet *ailif* (alternativt) skulle ha böjts som en io-stam, med *-r* i nominativ. Det är därför övervägande troligt, att *ailifr* U 980 och *ailif* U 981 ha varit bror och syster. De båda stenarna kunna ha blivit resta samtidigt: U 980 av bröderna Eliv och Sigvid efter deras fader och U 981 av systemen Eliv efter hennes man och hennes fader.

Egendomligt är, att de båda runstenarna äro utförda av olika runmästare. Såväl v. Friesen som Brate anse med rätta, att U 980 är ett verk av Fot. U 981 är signerad av Åsmund Kåreson. Vilkendera runstenen som är äldst, är omöjligt att avgöra. De äro ungefär samtida. Det

är beklagligt, att de båda runstenarna ha gått förlorade. Det hade här varit ett sällsynt tillfälle att jämföra de båda främsta uppländska runmästarna med varandra.

Den triangelformiga ytan på mittfältet har ristaren utfyllt med en djurbild med tillbakavänt huvud. Den påminner i detaljerna mycket om djurbilderna på U 955 (Tjocksta, Danmarks sn) och U 991 (Broby, Funbo sn); båda dessa stenar äro med all sannolikhet även ristade av Fot. Jfr också U 176 och U 937.

981. Prästgården, Gamla Uppsala sn.

Litteratur: L 187. J. Bureus, F a 6 s. 86 n:r 193, s. 205 n:r 193, F a 5 n:r 134, F a 1 s. 33; J. Peringskiöld, Monumenta Uplandica per Thiundiam (1710), s. 210; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 1, s. 60; O. v. Friesen, Upplands runstenar (1913), s. 47, Runorna (1933), s. 209; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 32.

Runstenen fanns enligt Bureus »Vti Gamle Vps. Prestegård i Bakestugu muren» (F a 6) »Gamla Vpsala Prestegård» (F a 5), enligt Rhezelius (F a 6) »I Gambla Vpsala Prestegård i Bakestuge Muren nidher vnder gulfvet.» — Stenen var redan förkommen, då Peringskiöld sökte den i början av 1700-talet: »Förvthan thenna vår afritade Runesten [U 980], hafwer här wid Prästegården fordom funnits en annan Sten, upprester af förbemälte Vifastes dotter Elifa, hwilken war Gailfs andra hustru. Samma Runesten är nu förkommen, men likwäl hafwer Antiquarien Johan Thomæson Bureus, för hundra år sedan honom afritat.» Stenen har ej heller senare återfunnits. Och vi äro sålunda uteslutande hänvisade till Bureus' och Rhezelius' uppgifter om inskriftens lydelse. Någon teckning av stenen har tyvärr icke blivit bevarad.

Inskrift (enligt Bureus):

ailif raisti stain þinso abtir kalf buanta . . . ir + uifast + faður + sin osmunrt risti

Æilif raisti stæin þennsa æptir Kalf, boanda [sinn] . . . [æpt]ir Vifast, faður sinn. Asmundr risti.

»Eliv reste denna sten efter Kalv, [sin] man . . . efter Vifast, sin fader, Åsmund ristade.»

Till läsningen: I Bureus' inskriftssamling F a 6 finnes inskriften på två ställen: dels s. 86 skriven med Bureus' egen hand, dels s. 205 på en liten inhäftad papperslapp av en okänd hand. De båda läsningarna överensstämman fullständigt med varandra. Av allt att döma är den på s. 205 original och den på s. 86 avskrift. Troligen har sålunda Bureus icke själv läst inskriften utan fått den av någon medhjälpare. 20 s har en viggliknande form. 21 o har två bst på h. sidan av hst. 32 u är stunget med två prickar: ð; förmodligen ha dessa fördjupningar icke varit huggna. 35 t har bst endast t. v. 53 o har tydligt två bst t. v. om hst. Efter 59 t finnes s. 205 ett kort lodrätt streck, kanske ett sk; s. 86 är det uppdraget i en runas hela höjd, sålunda i. — Peringskiöld återger inskriften i full överensstämmelse med Bureus, med undantag av att han har supplerat luckan mellan 36 a och 37 i; sålunda: 31—44 **buanta · sin · uk · abtir · uifast**.

Bureus översätter inskriften (F a 5): »Eiliva erexit lapidem hunc in memor. Cailvi mariti . . . VieFasti Patri suo. AsMundus sculpsit.» — Peringskiöld: »Eilifa reste Sten thenna, efter Kalf sin mann, och efter Wifast sin fader; Asmundr rista Runerne.» — Brate: »Eliv reste denna sten efter Kalv, sin make, och efter Vifast, sin fader. Asmund ristade.»

Stenen har sålunda varit rest av en kvinna Eliv till minne av hennes man Kalv och hennes fader Vifast. Såsom förut är nämnt, är denne Vifast sannolikt samme man, som omtalas på runstenen U 980. Eliv har i så fall varit syster till de båda män Eliv och Sigvid, som ha låtit resa denna sten efter sin fader. Kvinnonamnet *Æilif* synes icke vara känt från någon annan forntida eller medeltida källa. Om mansnamnet *Kalfr* se U 337.